

Kunnskapsdepartementet

Postboks 8119 Dep.
0032 Oslo

Høringsuttalelse: til «NOU 2016:7 Norge i omstilling – karriereveiledning for individ og samfunn»

Universell arbeider på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet som nasjonal pådriver for universell utforming, inkluderende læringsmiljø og utdanningsinstitusjonenes læringsmiljøutvalg (LMU). Universells primære målgruppe er ansatte som arbeider med å tilrettelegge for studenter med nedsatt funksjonsevne ved alle universiteter og høyskoler i Norge.

Universell har lest NOU 2016:7 vedrørende endringer i Karriereveiledningen med interesse. Vi synes arbeidsgruppen har gitt en inngående kommentar til karriereveiledningsarbeidet som tilbys i dag, og støtter at arbeidet med karriereveiledning kvalitetssikres med en mer helhetlig tilnærming og systematisert organisering.

Universell har tidligere utredet hvilke funksjonshemmende barrierer som eksisterer i overgangen mellom studier- og arbeidslivet, og hvordan disse kan møtes på best mulig måte. I rapporten «Fra utdanning og ut i arbeid med en funksjonsnedsettelse», (2014), løftet Universell spørsmålet om hvorvidt lærestedene har et ansvar i denne overgangen for studentene i målgruppen. Karrieretjenestene ved studiestedene ble her tilskrevet en vesentlig rolle, og rapporten inneholder flere anbefalinger på hvordan et slikt tilbud kan organiseres, hvilken kunnskap og verktøy et slikt støtteapparatet bør tilby, og hvem som er nyttige samarbeidspartnere.

Vi ser at studenter med nedsatt funksjonsevne kan ha mangfoldige utfordringer i valg av karriere og i overgangen mellom studier og arbeidsliv, og at dette ikke nødvendigvis er allmenn kjent. Universell er opptatt av at karriereveiledere skal ha kunnskap om studenter med nedsatt funksjonsevne, hvilke utfordringer de kan ha i forbindelse med arbeidslivet og hva som er suksesskriterier for gode overganger fra utdanning til arbeid, og ser det derfor som hensiktsmessig å påpeke slike forhold i denne høringen.

Vår høringsuttalelse er vedlagt.

Med vennlig hilsen

Kjetil Knarlag
Leder, Universell

**Nasjonal pådriver i høyere utdanning: Inkluderende læringsmiljø – LMU – Universell utforming*

Høringsuttalelse til «NOU 2016:7 Norge i omstilling – karriereveiledning for individ og samfunn»

Studenter med nedsatt funksjonsevne – et tema i karriereveiledning?

Universell er opptatt av at studenter med nedsatt funksjonsevne skal ha like rettigheter og muligheter til å ta høyere utdanning, og til å få seg arbeid etter endt studie. Det er nødvendig å presisere at «lik rett» ikke er det samme som «lik behandling». Universell erfarer at studenter med nedsatt funksjonsevne opplever mangfoldige utfordringer og i mange sammenhenger trenger en tettere og noe annerledes oppfølging enn «gjennomsnittstudenten» i overgangen til arbeid. Dette innebærer blant annet kunnskap om hvordan man skal forberede seg på arbeidslivet når man har tilretteleggingsbehov, betydningen av arbeidspraksis og kjennskap til hvilke offentlige støttesystemer og virkemidler som finnes i overgangen. Det innebærer også kunnskap om hvordan, når og i hvilken grad man skal være åpen om funksjonsnedsettelse i en jobbsøkerprosess.

Nasjonale føringer og sammenheng mellom karriere- og tilretteleggingsarbeid for studenter med nedsatt funksjonsevne.

I dagens lovverk står høyere utdanningsinstitusjoner fritt til å velge hvorvidt og i hvilken grad de vil tilby studentene karriereveiledning. Dette medfører store variasjoner i tilbud som gis, manglende forankring til arbeidet i ledelse, karrieretjenestenes status og prioriteringer, samt deres samarbeid og felles målsetninger med fakultet, ledelse og øvrige støtteordninger.

Lærestedene er imidlertid pålagt etter Universitets- og høyskoleloven § 4-3 og gjennom Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven §§ 1, 13, 17 å tilby læringsmiljø som er utformet etter prinsipper om universell utforming, og å tilby individuell tilrettelegging der dette ikke er tilstrekkelig. Lovkravene antyder hvilke rettigheter studentene har, og hvilke plikter lærestedet må forholde seg til når det gjelder utforming av og tilrettelegging av studentenes studiehverdag og læringsmiljø. Lovkravene medfører at lærestedene har plikt til å nedbygge funksjonshemmende barrierer og forebygge at nye skapes. Universell anser inngangen til og utgangen av høyere utdanning som en del av studentenes studieløp, noe som også omfatter veiledning i valg av karrierevei og forberedelse på arbeidslivet. Vi vet at forskning viser at studenter med nedsatt funksjonsevne har større utfordringer enn øvrige studenter i disse valg- og overgangsprosessene og ønsker å etterstrebe et bedre tiltaksapparat for disse studentene (Legard, 2013).

Universell ser det som hensiktsmessig at et slikt tilbud bør være en del av lærestedets karriereveiledningstjeneste, da det er her studenter henvender seg for råd i slike saker. Samtidig vil vi oppfordre til et tettere samarbeid mellom karrieretjeneste og tilretteleggingstjeneste for studenter med nedsatt funksjonsevne, hvor de to tjenestene kan lære av hverandres arbeidsområder: karrieretjenesten har kunnskap om og kontakter i arbeidsmarkedet, hva som kreves av arbeidstaker med tanke på søknad og intervjuutøring, mens tilretteleggingstjenesten har kunnskap om ulike funksjonsnedsettelser, tilretteleggingsspørsmål og rettigheter for personer med funksjonsnedsettelse. Mange studieveiledere som arbeider på fakultet og institutt har også mye kontakt med studentene, i tillegg til at de har kunnskap om det spesifikke arbeidsfeltet studenten

studerer for å bli en del av. Når alle samarbeider mot et felles mål og lærer av hverandre vil det skape gode overganger for disse studentene.

Universell ser ytterligere gevinster av et tettere samarbeid mellom disse to arbeidsområdene, og støtter utvalgets forslag om å tydeliggjøre forventninger fra departementet gjennom felles kvalitetsrammeverk slik at det utvikles mer likeverdige tilbud for studentene på tvers av utdanningsinstitusjonene. Universell støtter videre at et tilstrekkelig karriereveiledningstilbud til studentene bør utredes til å tas med i NOKUTs vurdering av akkreditering som høyskole og universitet. Det bør stilles krav om at det foreligger en plan for kvalitet, utvikling og kompetanse for karriereveiledningsaktiviteter ved institusjonen. For å sikre kvaliteten på dette arbeidet ytterligere bør eventuelle tiltak også inkluderes i lærestedets handlingsplan for arbeid med universell utforming og studenter med nedsatt funksjonsevne, der disse omhandler studentene i målgruppa. Alle læresteder er pålagt å lage handlingsplaner for arbeid med studenter med nedsatt funksjonsevne, og disse kan være retningsgivende for lærestedets praksis på området.

Kompetanse hos veiledere

Arbeidsgruppen etterlyser relevant utdanning for karriereveilederne, og mener at de «...(..) *bør besitte kompetanse til å veilede samtlige studenter innenfor et bredt spekter av tema*». Universell støtter utvalget i dette, og tenker at det vil være en stor kvalitetssikring av arbeidet dersom karriereveiledere også blir tilbudt opplæring i områder som omhandler studenter med nedsatt funksjonsevne, hvilke barrierer de møter i overgangen til arbeidslivet, hvilke støtteordninger og virkemidler som er tilgjengelig for disse studentene og kunnskap om åpenhet i jobbsøk-prosessen. Universell ser det som fordelaktig at opplæringen tilbys nasjonalt, gjerne gjennom Karriereforum, for å sikre en «minimumskunnskap» om ulike områder som er relevant for karriereveiledningen. Samtidig bør det oppfordres til at institusjonens karriereveiledningsrådgivere velger å kursere ytterligere dersom de selv opplever å trenge mer kompetanse for å arbeide med karriereveiledning for disse studentene.

I NOU 2016:7, kapittel 10, står det at «...(..) *der hvor studenten trenger oppfølging av terapeutisk karakter, må det være avklart hvor studenten skal henvises*». Universell imøteser utvalget i at karriereveiledere bør ha kjennskap til øvrig støttepersonell både innad på lærestedet og eksterne ressurser, men ser samtidig behovet for å avklare at det ikke er en direkte kausalitet mellom funksjonsnedsettelse og behov for terapi. Det er mye en student kan ha behov for av støtte i en utdannings- og jobbsøk- situasjon som utdanningsinstitusjonen bør kunne tilby. Universell ønsker å løfte frem karriereveiledere som en naturlig aktør her.

Styrking av kvalitet og tilgang til tjenestene

Universell er enig med utvalgets oppfordring til å styrke tilgang til og kvaliteten i tjenestene. En kvalitativt god karrieretjeneste må være tilgjengelig for alle, både med tanke på hvilken støtte og informasjon tjenesten tilbyr og hvordan denne gjøres tilgjengelig. Universell mener at tilgang og kvalitet kan styrkes med følgende aktivitet:

- **Karrieretjenesten bør tilby tilpasset kunnskap til studenter med nedsatt funksjonsevne.** I utvalgets vurdering kunne vi lese at kun én tjeneste har et eget tilbud for studenter med funksjonshemninger. Det vitner ikke om at dette har vært et utpreget fokus blant

karrieretjenestene. Universell ønsker å påpeke at et slikt tilbud bør inkludere hvordan man skal forbedre seg på arbeidslivet når man har tilretteleggingsbehov, betydningen av arbeidspraksis og kjennskap til hvilke offentlige støttesystemer og virkemidler som finnes i overgangen og som ressurs i arbeidslivet (Eks. Jobbstrategien og hvilke ressurser NAV tilbyr på området). Det innebærer også kunnskap om hvordan, når og i hvilken grad man skal være åpen om funksjonsnedsettelse i en jobbsøkerprosess. 24 % av studentpopulasjonen rapporterer å ha en form for nedsatt funksjonsevne (Eurostudent, 2015). I en læringsmiljøundersøkelse gjennomført av Universell og TNS Gallup blant 8600 studenter fordelt på 7 læresteder, kom det frem at om lag 15 % av studentene rapporterte at funksjonsnedsettelsen hadde konsekvenser for muligheten til å gjennomføre studiet (Universell, 2012). Svært mange opplever å ha en form for psykisk, fysisk eller kognitiv nedsatt funksjonsevne i løpet av livet. Dersom karrieretjenestene inkluderer slik informasjon i sine kurs og veiledning kan det som er nødvendig informasjon for noen gi bedre kvalitet for alle.

- **Karrieretjenester bør synliggjøre at de også tilbyr veiledning og støtte i jobbsøk-prosessen for personer med nedsatt funksjonsevne.**

Ikke alle anser seg selv til å ha en funksjonsnedsettelse, og det er av stor betydning at det kommer tydelig frem at det innebærer alt fra fysiske og psykiske funksjonsnedsettelser til kognitive vansker, samt utfordringer med syn og hørsel. Svært mange forbinder funksjonsnedsettelse med fysiske og synlige utfordringer, og det er vesentlig at det fremgår at det også inkluderer støtte til usynlige funksjonsnedsettelser.

- **Informasjon om tilbud og tjenester bør markedsføres i ulike kanaler og fora for at informasjonen skal være tilgjengelig for alle.**

Et viktig prinsipp for universell utforming er at all informasjon bør spres på ulike måter for at den skal nå ut til alle. Dette kan være fysiske plakater og brosjyrer på lærestedet, det kan være oppsøkende virksomhet gjennom fysiske møter og foredrag, og det kan spres digitalt via nettsider og sosiale medier. Noen trenger å høre beskjerer muntlig, mens andre får den lettere med seg skriftlig. Dette har spesielt stor betydning for studenter med ulike sansetap, men kommer informasjonen i ulike former og fora vil den også treffe et større mangfold blant studentene enn om informasjonen kun formidles gjennom én kanal.

- **Kurs og veiledning bør tilbys digitalt som supplement til ansikt- til ansikt veiledning.**

Universell støtter utvalgets forslag om et nettbasert karriereveiledningstilbud. Stadig flere universiteter og høyskoler har en flercampusmodell som gjør at karrieretjenestene ikke er like tilgjengelige for studenter fra campus som ikke huser slike tjenester. Fysiske karrieretjenester er ikke alltid like tilgjengelig for studenter med nedsatt funksjonsevne, da disse kan være spesielt utsatt for lengre sykdomsperioder, eller av andre årsaker har utfordringer med tilstedeværelse på campus. Samtidig vet vi at studenter generelt i stadig større grad forventer å få øyeblikkelig svar på spørsmål de lurer på. Dagens studenter er oppvokst i en digital verden, og mye av kommunikasjonen foregår via internett og sosiale medier. Samlet vil disse utviklingstrekkene fremkalle et behov for digital veiledning og kursvirksomhet. Det vil gjøre at tjenestene blir fleksibel i bruk. Det gjør at kurs kan ses når

og hvor studentene vil, samtidig som det dekker behov for mulighetene til gjentakelse.

- **Uteksaminerte studenter bør få tilgang til lærestedets tjenester 1-2 år etter endt studie.** Tall fra rapporten «De vanskelige overgangene» (2013) viser at studenter med nedsatt funksjonsevne som ikke etablerer seg i arbeid rett etter utdanningen, har en tendens til å forbli på utsiden av arbeidsmarkedet. Hele 78 000 personer med nedsatt funksjonsevne angir at de ønsker å jobbe, men har ikke jobb i dag. Det er et vedtatt samfunnsansvar og samfunnsøkonomisk lønnsomt å benytte seg av potensialet som ligger i befolkningen. Å tilby ekstra støtte til studenter som er i faresonen er et godt skritt på vei.

Universell støtter:

- Etablering av nasjonale føringer og tydeligere retningslinjer for hva en karrieretjeneste bør tilby av tjenester og støtte, også for studenter med nedsatt funksjonsevne.
- Inkludering av karriereveiledningstilbud til studentene i NOKUTs vurdering av akkreditering som høyskole og universitet. Lokal plan for arbeidet og utvikling av kompetanse bør foreligge, og tiltak som omhandler karriereveiledning for studenter med tilretteleggingsbehov bør også inkluderes i lærestedets handlingsplan for arbeid med universell utforming og studenter med nedsatt funksjonsevne.
- At det stilles krav til karriereveilederes kompetanse. Her bør kunnskap om funksjonsnedsettelse og mangfold inn, samt hva som er typiske barrierer, suksesskriterier og instanser og verktøy som er tilgjengelig for de det gjelder.
- Styrking av kvaliteten av og tilgangen til tjenester, både med tanke på hvilken støtte og informasjon tjenesten tilbyr og hvordan denne gjøres tilgjengelig for alle:
 - Tilby tilpasset kunnskap til studenter med nedsatt funksjonsevne
 - Synliggjøre at de også tilbyr støtte og veiledning i jobbsøk-prosessen for studenter med tilretteleggingsbehov
 - Markedsføre informasjon om tilbud og tjenester i ulike kanaler og fora for å nå alle
 - Tilby kurs og veiledning digitalt.
 - Tilby tjenester til uteksaminerte studenter minst 1-2 år etter endt studie

Universell anbefaler:

- Karriereveiledere bør bli tilbudt opplæring i områder som omhandler studenter med nedsatt funksjonsevne. Opplæringen bør tilbys nasjonalt, eksempelvis gjennom Karrierforum, for å sikre en «minimumskompetanse». Det bør videre oppfordres til ytterligere kursing for de som opplever å trenge mer kompetanse for å arbeide med disse studentene.
- Tettere samarbeid mellom karrieretjeneste og tilretteleggingstjeneste for studenter med nedsatt funksjonsevne

Ytterligere anbefalinger i grenseflaten karriereveiledning og tilretteleggingsveiledning kan leses på følgende nettside:

<http://www.universell.no/filesare/fileupload/793/Universellrapport%202014.pdf>